Samling af Afgørelser

DOMSTOLENS DOM (Femte Afdeling)

28. juli 2016*

»Præjudiciel forelæggelse — intellektuelle ejendomsrettigheder — direktiv 2004/48/EF — artikel 14 — sagsomkostninger — advokatudgifter — godtgørelse ved et fast beløb — højeste beløb — udgifter til rådgivning ved en teknisk sagkyndig — godtgørelse — betingelse om ansvarspådragende adfærd begået af den tabende part«

I sag C-57/15,

angående en anmodning om præjudiciel afgørelse i henhold til artikel 267 TEUF, indgivet af hof van beroep te Antwerpen (appeldomstolen i Antwerpen, Belgien) ved afgørelse af 26. januar 2015, indgået til Domstolen den 9. februar 2015, i sagen:

United Video Properties Inc.

mod

Telenet NV,

har

DOMSTOLEN (Femte Afdeling)

sammensat af afdelingsformanden, J.L. da Cruz Vilaça, og dommerne F. Biltgen, A. Borg Barthet, E. Levits og M. Berger (refererende dommer),

generaladvokat: M. Campos Sánchez-Bordona

justitssekretær: fuldmægtig V. Tourrès,

på grundlag af den skriftlige forhandling og efter retsmødet den 14. januar 2016,

efter at der er afgivet indlæg af:

— United Video Properties Inc. ved avocat B. Vandermeulen og advocaat D. Op de Beeck

— Telenet NV ved advocaat S. Debaene og avocat H. Haouideg

— den belgiske regering ved J.-C. Halleux og J. Van Holm, som befuldmægtigede, bistået af avocat E. Jacubowitz

— den nederlandske regering ved M. Bulterman og M. de Ree, som befuldmægtigede

* Processprog: nederlandsk.

— den polske regering ved B. Majczyna, som befuldmægtiget

— Europa-Kommissionen ved F. Wilman, som befuldmægtiget,

og efter at generaladvokaten har fremsat forslag til afgørelse i retsmødet den 5. april 2016,

afsagt følgende

Dom

1 Anmodningen om præjudiciel afgørelse vedrører fortolkningen af artikel 14 i Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2004/48/EF af 29. april 2004 om håndhævelsen af intellektuelle ejendomsrettigheder (EUT 2004, L 157, s. 45, og berigtiget i EUT 2004, L 195, s. 16).

2 Denne anmodning er blevet indgivet i forbindelse med en tvist mellem United Video Properties Inc. og Telenet NV vedrørende de sagsomkostninger, som United Video Properties skal tilbagebetale til Telenet efter at have frafaldet en sag vedrørende patenter, som denne havde anlagt mod Telenet.

Retsforskrifter

EU-retten

3 10., 17., og 26. betragtning til direktiv 2004/18 har følgende ordlyd:

»(10) Formålet med dette direktiv er indbyrdes at tilnærme lovgivningerne [i medlemsstaterne] med henblik på at sikre et højt, ækvivalent og ensartet beskyttelsesniveau i det indre marked.

[...]

(17) De foranstaltninger, procedurer og retsmidler, der fastlægges i dette direktiv, bør i hvert enkelt tilfælde fastsættes på en sådan måde, at der tages behørigt hensyn til det pågældende tilfældes specifikke karakteristika, herunder de særlige egenskaber ved den enkelte intellektuelle ejendomsret, og, når det er relevant, til krænkelsens forsætlige eller ikke-forsætlige karakter.

[...]

(26) Med henblik på at erstatte det tab, der er påført som følge af en krænkelse begået af en krænkende part, der vidste eller havde rimelig grund til at vide, at hans aktiviteter udgjorde en krænkelse, bør der ved udmålingen af erstatningen til rettighedshaveren tages hensyn til alle relevante aspekter som f.eks. rettighedshaverens tab af fortjeneste eller den krænkende parts uberettigede fortjeneste samt i givet fald det ikke-økonomiske tab, der er påført rettighedshaveren. [...] Formålet er ikke at indføre en pligt til at fastsætte en erstatning, der har karakter af straf, men at give mulighed for en erstatning på et objektivt grundlag, hvor der samtidig tages hensyn til rettighedshaverens udgifter til f.eks. påvisning og efterforskning af krænkelsen.«

4 Dette direktivs artikel 3 med overskriften »Almindelige bestemmelser« fastsætter:

»1. Medlemsstaterne fastsætter de foranstaltninger, procedurer og retsmidler, der er nødvendige for at sikre håndhævelsen af de intellektuelle ejendomsrettigheder, der er omfattet af dette direktiv. Disse foranstaltninger, procedurer og retsmidler skal være fair og rimelige, de må ikke være unødigt komplicerede eller udgiftskrævende, og de må ikke indebære urimelige frister eller medføre ugrundede forsinkelser.

2. Foranstaltningerne og retsmidlerne skal ligeledes være effektive, stå i et rimeligt forhold til krænkelsen og have afskrækkende virkning, og de skal anvendes på en sådan måde, at der ikke opstår hindringer for lovlig samhandel, og at der ydes garanti mod misbrug af dem.«

5 Det nævnte direktivs artikel 13 med overskriften »Erstatning« har følgende ordlyd:

»1. Medlemsstaterne sikrer, at de kompetente retslige myndigheder på begæring af den forurettede pålægger den krænkende part, der vidste eller med rimelighed burde vide, at hans aktiviteter medførte en sådan krænkelse, at betale rettighedshaveren en erstatning, der står i rimeligt forhold til det tab, denne har lidt som følge af krænkelsen.

[...]

2. I sager, hvor den krænke[n]de part har krænket intellektuelle ejendomsrettigheder uden at vide det eller uden at have rimelig grund til at vide det, kan medlemsstaterne bestemme, at de retslige myndigheder kan træffe beslutning om tilbagebetaling af et overskud eller om betaling af en erstatning, der kan være fastsat på forhånd.«

6 Artikel 14 i direktiv 2004/48 med overskriften »Sagsomkostninger« bestemmer:

»Medlemsstaterne sikrer, at rimelige og forholdsmæssigt afpassede sagsomkostninger og andre udgifter, som den part, der har vundet sagen, har afholdt, som generel regel bæres af den part, der har tabt sagen, medmindre billighedshensyn taler imod dette.«

Belgisk ret

7 I henhold til artikel 827, stk. 1, i Gerechtelijk Wetboek (den belgiske retsplejelov) dømmes en part, der frafalder sit søgsmål, til betaling af de med sagen forbundne omkostninger.

8 Artikel 1017, stk. 1, i denne retsplejelov fastsætter:

»I enhver endelig dom bestemmes det ex officio, at den tabende part skal betale sagsomkostningerne [...]«

9 Retsplejelovens artikel 1018 bestemmer:

»Sagsomkostninger omfatter:

[...]

6° proceduresalæret som omhandlet i artikel 1022

[...]«

10 Den nævnte retsplejelovs artikel 1022 bestemmer:

»Proceduresalæret er et fast bidrag til salærer og omkostninger til advokatbistand til den part, der har vundet sagen.

Ved bekendtgørelse godkendt af ministerrådet fastsættes proceduresalærets mindstebeløb og højeste beløb, navnlig ud fra sagens art og tvistens betydning.

På anmodning af en part kan retten ved særligt begrundet afgørelse nedsætte eller forhøje salæret, dog uden at overskride det i bekendtgørelsen fastsatte mindste og højeste beløb. [...]

Ingen part kan forpligtes til at betale en erstatning, der er højere end beløbet for proceduresalæret, for en anden parts advokats repræsentation.«

11 Kongelig bekendtgørelse af 26. oktober 2007 om fastsættelse af satsen for proceduresalæret i retsplejelovens artikel 1022 og datoen for ikrafttrædelse af artikel 1-13 i lov af 21. april 2007 om salærer og omkostninger til advokatbistand (*Belgisch Staatsblad*, 9.11.2007, s. 56834) fastsætter proceduresalærets mindstebeløb og højeste beløb som omhandlet i retsplejelovens artikel 1022. Artikel 2 i denne kongelige bekendtgørelse fastsætter således for så vidt angår søgsmål, der vedrører krav, der kan opgøres i penge, en trinmæssig inddeling af proceduresalæret fra 75 EUR, der er mindstebeløbet gældende for søgsmål, hvis genstand vurderes at have en værdi under 250 EUR, til 30 000 EUR, der er det højeste beløb gældende for søgsmål, hvis genstand vurderes at have en værdi på mindst 1 000 000,01 EUR.

12 For så vidt angår sager, der vedrører krav, som ikke kan opgøres i penge, fastsætter artikel 3 i kongelig bekendtgørelse af 26. oktober 2007 et basisbeløb for proceduresalæret på 1 200 EUR, et mindsteløb på 75 EUR og et højeste beløb på 10 000 EUR.

13 Endelig bestemmer artikel 8 i kongelig bekendtgørelse af 26. oktober 2007, at basisbeløbene, proceduresalærets mindstebeløb og højeste beløb er knyttet til forbrugerprisindekset, idet enhver ændring vedrørende tillæg eller fradrag af 10 procentpoint medfører en forhøjelse eller nedsættelse med 10% af de beløb, der bl.a. er omhandlet i denne bekendtgørelses artikel 2 og 3.

Tvisten i hovedsagen og de præjudicielle spørgsmål

14 United Video Properties, der var indehaver af et patent, anlagde et søgsmål mod Telenet i Belgien i det væsentlige med henblik på, at det blev fastslået, at Telenet havde krænket det nævnte patent, og at Telenet blev pålagt at ophøre med denne krænkelse og tilpligtet at betale sagens omkostninger.

15 Ved afgørelse af 3. april 2012 frifandt rechtbank van koophandel te Antwerpen (handelsretten i Antwerpen, Belgien) Telenet og erklærede det omhandlede patent ugyldigt. Ved denne afgørelse blev United Video Properties pålagt at betale Telenet et proceduresalær for sagen i første instans på 11 000 EUR, der var det højeste beløb fastsat i artikel 3 i kongelig bekendtgørelse af 26. oktober 2007 efter dennes ajourføring i henhold til bekendtgørelsens artikel 8. United Video Properties iværksatte appel med henblik på prøvelse af den nævnte afgørelse for hof van Beroep te Antwerpen (appeldomstolen i Antwerpen, Belgien).

16 United Video Properties besluttede imidlertid at frafalde sin appel. Efter dette frafald rejste Telenet bl.a. krav om, at United Video Properties pålægges at betale 185 462,55 EUR i udgifter til advokatbistand og 40 400 EUR for bistand fra en agent, der var specialiseret i patentområdet.

17 Det fremgår af forelæggelsesafgørelsen, at den verserende sag for hof van beroep te Antwerpen (appeldomstolen i Antwerpen) alene omhandler de omkostninger, som United Video Properties skal betale til Telenet. I henhold til den omhandlede belgiske lovgivning kan Telenet nemlig alene stille krav om godtgørelse af maksimalt 11 000 EUR pr. instans for det salær, som dette selskab har betalt til sin advokat. Med hensyn til salæret til agenten, der er specialiseret i patentområdet, har Telenet ifølge retspraksis ved Hof van Cassatie (kassationsdomstolen, Belgien) ikke ret til at få dette godtgjort af United Video Properties, medmindre dette kan godtgøre, at United Video Properties har udvist ansvarspådragende adfærd ved anlæggelsen af søgsmålet eller i forbindelse med prøvelsen heraf, og at salæret til den nævnte agent har været en nødvendig konsekvens heraf.

18 Telenet har gjort gældende, at dette har afholdt udgifter, der langt overstiger beløbet på 11 000 EUR pr. instans. Telenet er bl.a. af den opfattelse, at den i hovedsagen omhandlede belgiske lovgivning er i strid med artikel 14 i direktiv 2004/48, idet denne artikel ikke tillader medlemsstaterne at indføre hverken et loft på 11 000 EUR pr. instans for godtgørelsen af udgifterne til advokatbistand eller en betingelse om, at der skal foreligge en ansvarspådragende adfærd, for at den part, der har vundet sagen, kan få godtgjort sine andre udgifter.

19 På denne baggrund har hof van beroep te Antwerpen (appeldomstolen i Antwerpen) besluttet at udsætte sagen og forelægge Domstolen følgende præjudicielle spørgsmål:

»1) Er udtrykket »rimelige og forholdsmæssigt afpassede sagsomkostninger og andre udgifter« i […] artikel 14 [i direktiv 2004/48] til hinder for de belgiske retsforskrifter, der giver retterne mulighed for at tage hensyn til præcist fastlagte særlige omstændigheder i den konkrete sag, og som indeholder en ordning med varierende faste satser for omkostninger til advokatbistand?

2) Er udtrykket »rimelige og forholdsmæssigt afpassede sagsomkostninger« og »andre udgifter« i […] artikel 14 [i direktiv 2004/48] til hinder for en retspraksis, hvorefter udgifter til rådgivning ved en teknisk sagkyndig kun kan erstattes, såfremt der foreligger en ansvarspådragende adfærd (i eller uden for kontraktforhold)?«

Om de præjudicielle spørgsmål

Det første spørgsmål

20 Med det første spørgsmål ønsker den forelæggende ret nærmere bestemt oplyst, om artikel 14 i direktiv 2004/48 skal fortolkes således, at den er til hinder for en national lovgivning som den i hovedsagen omhandlede, der fastsætter, at den part, der taber sagen, skal betale de sagsomkostninger, som den vindende part har afholdt, hvilken lovgivning giver den ret, der skal afsige dom i sagen, mulighed for at tage hensyn til de særlige omstændigheder i den sag, der er forelagt for den, idet lovgivningen omfatter en ordning med faste satser, der fastsætter et absolut loft for godtgørelsen af udgifter til advokatbistand.

21 Det bemærkes indledningsvis, at artikel 14 i direktiv 2004/48 fastsætter princippet om, at rimelige og forholdsmæssigt afpassede sagsomkostninger, som den part, der har vundet sagen, har afholdt, som generel regel bæres af den part, der har tabt sagen, medmindre billighedshensyn taler imod dette.

22 Hvad for det første angår rækkevidden af begrebet »sagsomkostninger«, der skal godtgøres af den part, der taber sagen, således som fastsat i artikel 14 i direktiv 2004/48, bemærkes, at dette begreb bl.a. omfatter advokatsalær, idet dette direktiv ikke indeholder noget element, der gør det muligt at konkludere, at disse omkostninger, der almindeligvis udgør en væsentlig del af de omkostninger, der afholdes i forbindelse med en sag med henblik på at sikre en intellektuel ejendomsret, skulle være udelukket fra denne artikels anvendelsesområde.

23 For det andet fremgår det af 17. betragtning til direktiv 2004/48, at de foranstaltninger, procedurer og retsmidler, der er fastlagt i dette direktiv, i hvert enkelt tilfælde bør fastsættes på en sådan måde, at der tages behørigt hensyn til det pågældende tilfældes specifikke karakteristika. Dette formål kan ganske rigtigt synes at tale imod en fastsættelse af faste beløb for godtgørelsen af sagsomkostningerne som sådan, idet en sådan fastsættelse ikke sikrer hverken en godtgørelse af de udgifter, der reelt er afholdt i et konkret tilfælde af den part, der har vundet sagen, eller mere generelt hensyntagen til alle de særlige omstændigheder ved den foreliggende sag.

24 Imidlertid pålægger artikel 14 i direktiv 2004/48 medlemsstaterne at sikre godtgørelse af kun »rimelige« sagsomkostninger. Desuden bestemmer dette direktivs artikel 3, stk. 1, bl.a., at de af medlemsstaterne fastsatte procedurer ikke må være unødigt udgiftskrævende.

25 Følgelig kan en lovgivning, der fastsætter faste satser for godtgørelse af advokatsalær, i princippet være berettiget på betingelse af, at den har til formål at sikre, at de omkostninger, der skal godtgøres, er rimelige under hensyn til faktorer såsom tvistens genstand, beløb eller det arbejde, der skal udføres for at forsvare den pågældende rettighed. Dette kan bl.a. være tilfældet, såfremt denne lovgivning har til formål at udelukke en unødigt høj godtgørelse af usædvanligt høje salærer, om hvilke der er indgået aftale mellem den part, der har vundet sagen, og dennes advokat, eller som følge af, at advokaten har præsteret ydelser, der ikke anses for at være nødvendige for at sikre overholdelsen af den pågældende ejendomsret.

26 Derimod kan kravet om, at den part, der taber sagen, skal bære de »rimelige« sagsomkostninger, ikke begrunde en lovgivning, der med henblik på gennemførelsen i en medlemsstat af artikel 14 i direktiv 2004/48 pålægger faste satser, der er væsentligt mindre end de gennemsnitssatser, der faktisk betales for advokatbistand i denne medlemsstat.

27 En sådan lovgivning er nemlig ikke forenelig med artikel 3, stk. 2, i direktiv 2004/48, der bestemmer, at foranstaltningerne og retsmidlerne fastsat i henhold til dette direktiv skal have afskrækkende virkning. Den afskrækkende virkning af et krænkelsessøgsmål vil blive alvorligt svækket, såfremt krænkeren alene kan idømmes at godtgøre en lille del af de rimelige udgifter til advokat, som den krænkede indehaver af intellektuel ejendomsret har måttet afholde. En sådan lovgivning krænker således hovedformålet med direktiv 2004/48, der består i at sikre et højt beskyttelsesniveau for den intellektuelle ejendomsret i det indre marked, hvilket formål udtrykkeligt fremgår af tiende betragtning til dette direktiv i overensstemmelse med artikel 17, stk. 2, i Den Europæiske Unions charter om grundlæggende rettigheder.

28 Hvad for det tredje angår kravet om hensyntagen til de særlige omstændigheder i den foreliggende sag fremgår det af selve ordlyden af det første spørgsmål, at den i hovedsagen omhandlede nationale lovgivning i princippet giver retten mulighed for at tage hensyn til disse omstændigheder.

29 Det må imidlertid for det fjerde konstateres, at artikel 14 i direktiv 2004/48 fastsætter, at de sagsomkostninger, som den tabende part i sagen skal bære, skal være »forholdsmæssigt afpassede«. Spørgsmålet, om disse udgifter er forholdsmæssige, kan således ikke vurderes uafhængigt af de udgifter, som den vindende part i sagen faktisk har afholdt til advokatbistand, forudsat at disse er rimelige som omhandlet i denne doms præmis 25. Selv om kravet om proportionalitet ikke indebærer, at den tabende part nødvendigvis skal godtgøre alle de udgifter, som den anden part har afholdt, indebærer det imidlertid, at denne sidstnævnte part har ret til en godtgørelse, der i det mindste udgør en væsentlig og passende del af de rimelige udgifter, der reelt er afholdt af den part, der har vundet sagen.

30 Derfor skal en national lovgivning, der fastsætter en absolut grænse for de udgifter, der vedrører advokatbistand, såsom den, der er omhandlet i hovedsagen, sikre dels, at denne begrænsning afspejler virkeligheden vedrørende de satser, der opkræves for advokatbistand på området for intellektuel ejendomsret, dels at i det mindste en væsentlig og passende del af de rimelige udgifter, der reelt er

afholdt af den part, der har vundet sagen, bæres af den tabende part. En sådan lovgivning udelukker nemlig ikke, navnlig i et tilfælde hvor den nævnte begrænsning ligger på et for lavt niveau, at dette udgiftsbeløb langt overstiger den fastsatte grænse i en sådan grad, at den godtgørelse, som den vindende part kan rejse krav om, bliver uforholdsmæssig eller i givet fald ubetydelig, hvorved artikel 14 i direktiv 2004/48 fratages sin effektive virkning.

31 Den konklusion, der fremgår af den foregående præmis kan ikke drages i tvivl af den omstændighed, at artikel 14 i direktiv 2004/48 fra sit anvendelsesområde udelukker de tilfælde, hvor billighedshensyn taler imod, at sagsomkostningerne bæres af den part, der har tabt sagen. Denne udelukkelse vedrører nemlig de nationale regler, der tillader retten undtagelsesvis at fravige denne ordning i et særligt tilfælde, hvor anvendelsen af den generelle ordning for sagsomkostninger ville føre til et resultat, der må anses for at være uretfærdigt. Derimod kan billighedshensyn i sagens natur ikke begrunde en generel og betingelsesløs udelukkelse fra en godtgørelse af udgifter, der overstiger et givet loft.

32 Under hensyn til ovenstående skal det første spørgsmål besvares med, at artikel 14 i direktiv 2004/48 skal fortolkes således, at den ikke er til hinder for en national lovgivning som den i hovedsagen omhandlede, der fastsætter, at den part, der taber sagen, skal betale de sagsomkostninger, som den vindende part har afholdt, hvilken lovgivning giver den ret, der skal afsige dom i sagen, mulighed for at tage hensyn til de særlige omstændigheder i den sag, der er forelagt for den, idet lovgivningen omfatter en ordning med faste satser for godtgørelse af udgifter til advokatbistand, på betingelse af, at disse satser sikrer, at de udgifter, som den tabende part skal betale, er rimelige, hvilket det tilkommer den forelæggende ret at undersøge. Dette direktivs artikel 14 er imidlertid til hinder for en national lovgivning, der fastsætter faste satser, som på grund af for lave maksimalbeløb ikke sikrer, at i det mindste en væsentlig og passende del af de rimelige udgifter, som den part, der har vundet sagen, har afholdt, bæres af den tabende part.

Det andet spørgsmål

33 Med det andet spørgsmål ønsker den forelæggende ret nærmere bestemt oplyst, om artikel 14 i direktiv 2004/48 skal fortolkes således, at den er til hinder for nationale bestemmelser, der alene fastsætter godtgørelse af udgifter til rådgivning ved en teknisk sagkyndig, såfremt den tabende part har udvist ansvarspådragende adfærd.

34 Med henblik på at besvare dette spørgsmål bemærkes for det første, at ifølge ordlyden af artikel 14 i direktiv 2004/48 skal medlemsstaterne sikre, at rimelige og forholdsmæssigt afpassede sagsomkostninger »og andre udgifter, som den part, der har vundet sagen, har afholdt«, som generel regel bæres af den part, der har tabt sagen, medmindre billighedshensyn taler imod dette. Henset til, at der ikke er nogen bestemmelse i dette direktiv, der indeholder en definition af begrebet »andre udgifter«, som ville kunne udelukke de udgifter, der er afholdt til rådgivning ved en teknisk sagkyndig, fra anvendelsesområdet for denne artikel 14, omfatter dette begreb i princippet ligeledes denne type udgifter.

35 For det andet nævnes imidlertid i 26. betragtning til direktiv 2004/48, således som generaladvokaten har anført i punkt 79 i forslaget til afgørelse, de »udgifter til f.eks. påvisning og efterforskning af krænkelsen«, der ofte er knyttet til rådgivning ved en teknisk sagkyndig, og som indehaveren af en intellektuel ejendomsret har afholdt. Denne betragtning henviser udtrykkeligt til tilfælde med »en krænkelse begået af en krænkende part, der vidste eller havde rimelig grund til at vide, at hans aktiviteter udgjorde en krænkelse«, og vedrører derfor bl.a. den erstatning, der skal betales i tilfælde af den krænkende parts ansvarspådragende adfærd. Erstatningen er omhandlet i en bestemmelse i dette direktiv, nemlig dettes artikel 13, stk. 1. Det følger heraf, at »udgifter til [...] påvisning og efterforskning af krænkelsen«, der ofte afholdes forud for en retssag, ikke nødvendigvis henhører under anvendelsesområdet for det nævnte direktivs artikel 14.

36 For det tredje må det fastslås, at en udvidet fortolkning af artikel 14 i direktiv 2004/48, således at denne bestemmer, at den part, der taber sagen, generelt skal bære de »andre udgifter«, der er afholdt af den part, der har vundet sagen, uden at præcisere arten af disse udgifter, risikerer at tillægge denne artikel et for bredt anvendelsesområde, hvorved direktivets artikel 13 fratages sin effektive virkning. Dette begreb skal derfor fortolkes strengt, og det må antages, at kun de udgifter, der er direkte og tæt knyttet til den pågældende retssag, henhører under »andre udgifter« som omhandlet i den nævnte artikel 14.

37 For det fjerde må det konstateres, at artikel 14 i direktiv 2004/48 ikke indeholder noget element, der gør det muligt at antage, at medlemsstaterne kan betinge godtgørelsen af de »andre udgifter« eller generelt sagsomkostningerne i forbindelse med en sag, der er anlagt med henblik på at sikre håndhævelsen af en intellektuel ejendomsret, af et kriterium om ansvarspådragende adfærd hos den part, der taber sagen.

38 Spørgsmålet om, hvorvidt en national bestemmelse kan betinge godtgørelsen af udgifter til rådgivning ved en teknisk sagkyndig af, at den tabende part har udvist en ansvarspådragende adfærd, afhænger under hensyn til det ovenstående af disse udgifters tilknytning til den pågældende retssag, idet de nævnte udgifter henhører under »andre udgifter« i artikel 14 i direktiv 2004/48, såfremt tilknytningen er direkte og tæt.

39 De udgifter til påvisning og efterforskning af krænkelsen, der er afholdt i forbindelse med aktiviteter vedrørende bl.a. en generel vurdering af markedet foretaget af en teknisk sagkyndig og dennes afsløring af mulige overtrædelser af en intellektuel ejendomsret, der kan henføres til på dette tidspunkt endnu ukendte krænkere, synes således ikke at udgøre en sådan direkte og tæt tilknytning. For så vidt som rådgivningsydelser ved en teknisk sagkyndig, uafhængigt af deres art, derimod er nødvendige for at kunne anlægge et søgsmål for i et konkret tilfælde at sikre håndhævelsen af en sådan rettighed, henhører de udgifter, der er knyttet til denne rådgivningsbistand, under »andre udgifter«, som i henhold til artikel 14 i direktiv 2004/48 skal bæres af den tabende part.

40 På det grundlag skal det andet spørgsmål besvares med, at artikel 14 i direktiv 2004/48 skal fortolkes således, at den er til hinder for nationale bestemmelser, der alene fastsætter godtgørelse af udgifter til rådgivning ved en teknisk sagkyndig, såfremt den tabende part har udvist ansvarspådragende adfærd, idet disse udgifter skal være direkte og tæt knyttet til et søgsmål, der er anlagt med henblik på at sikre håndhævelsen af en intellektuel ejendomsret.

Sagens omkostninger

41 Da sagens behandling i forhold til hovedsagens parter udgør et led i den sag, der verserer for den forelæggende ret, tilkommer det denne at træffe afgørelse om sagsomkostningerne. Bortset fra nævnte parters udgifter kan de udgifter, som er afholdt i forbindelse med afgivelse af indlæg for Domstolen, ikke erstattes.

På grundlag af disse præmisser kender Domstolen (Femte Afdeling) for ret:

1) **Artikel 14 i Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2004/48/EF af 29. april 2004 om håndhævelsen af intellektuelle ejendomsrettigheder skal fortolkes således, at den ikke er til hinder for en national lovgivning som den i hovedsagen omhandlede, der fastsætter, at den part, der taber sagen, skal betale de sagsomkostninger, som den vindende part har afholdt, hvilken lovgivning giver den ret, der skal afsige dom i sagen, mulighed for at tage hensyn til de særlige omstændigheder i den sag, der er forelagt for den, idet lovgivningen omfatter en ordning med faste satser for godtgørelse af udgifter til advokatbistand, på betingelse af, at disse satser sikrer, at de udgifter, som den tabende part skal betale, er rimelige, hvilket det tilkommer den forelæggende ret at undersøge. Dette direktivs artikel 14 er imidlertid til**

hinder for en national lovgivning, der fastsætter faste satser, som på grund af for lave maksimalbeløb ikke sikrer, at i det mindste en væsentlig og passende del af de rimelige udgifter, som den part, der har vundet sagen, har afholdt, bæres af den tabende part.

2) **Artikel 14 i direktiv 2004/48 skal fortolkes således, at den er til hinder for nationale bestemmelser, der alene fastsætter godtgørelse af udgifter til rådgivning ved en teknisk sagkyndig, såfremt den tabende part har udvist ansvarspådragende adfærd, idet disse udgifter skal være direkte og tæt knyttet til et søgsmål, der er anlagt med henblik på at sikre håndhævelsen af en intellektuel ejendomsret.**

Underskrifter